

Esztendő-búcsúztató népszokások Észtországban

Észt rokonaink hagyományosan december 24-én este gyűjtik meg a gyertyákat vagy a villanyégőket a karácsonyfán, s ekkor ajándékozzák meg egymást. E hagyományt annak ellenére ápolták, hogy 1918-ban, az akkori Szovjet-Oroszország rendelettel tiltotta be a karácsony megünneplését, mert meg akarta teremteni a világ első ateista államát. December 24-e azonban a tilalom ellenére is sokak számára a szeretett ünnep maradt. A karácsony megünneplését az utóbbi években már tolerálták, hivatalos ünnepé és így munkaszüneti nappá azonban csak 1988-ban, az észti népfrontmozgalom vívmányaként vált.

A december 31-ét is hozzánk hasonlóan, az orosz szokásoktól eltérően ünneplik meg.

A korábban feledésbe merülő régi hagyományokat napjainkban mindinkább felelevenítik. Jelmezekbe, álarcokba öltözött alakoskodók – főként kecskeálarcosok – járják a falvakat. A kecskealakoskodás nálunk is széles körben elterjedt és a finnugor népek egyik legkorábban háziasított állatára utal. Hagyományos énekeket és táncokat adnak elő, szerencsét és boldogságot kívánnak a ház lakóinak a következő esztendőre. A gazda cserébe ajándékokat – többnyire házilag készített gyapjúholmikat – ad nekik. Házisörrel kínálják őket (ez hagyományosan főként mézből készül), ami az észtek nemzeti itala. Az alakoskodók jelmezei, álarcái a magyar folklórból ismertekhez hasonlítanak. Sok jelmez a férjhez menéssel vagy a pártában maradással kapcsolatos. A kéregetők táncolva, énekelve járják a falvakat. E szokásokat manapság egyre inkább felelevenítik. Sok, főként diákokból álló hagyományörző együttes alakult az utóbbi években. Ezen az estén az idős észti parasztok a hálószobájában kiterítik (vagy inkább kiterítették) a szalmát, és a magyarországi délszlávoknál, sőt valaha a magyaroknál is ismert szokás szerint, az állatokkal együtt alszanak. Ez azt szimbolizálja, hogy az állatok is a családhoz tartoznak és Jézus születésének körülményeire utal. Ezen az estén többféle játékkal és erőpróbával szórakoznak. Így például feldobálják a szalmát a gerendás mennyezetre és a hiedelem szerint annak lesz a legtöbb gabonája a faluban a következő esztendőben, aki a legtöbb gabonát dobja fel úgy a gerendázatra, hogy az ott is marad. A néphit szerint az állatok időnként emberi hangon beszélgetnek – így ezen az éjszakán is –, s gazdáik igyekeznek kihallgatni őket. Az állatok ezen az estén emberi táplálékokat kapnak (pl. megfelelő az ünnepi kenyeret a családtagok és az állatok között.) A mézeskalácskészítés szokása később, német hatásra honosodott meg Észtországban. Az asszonyok valaha sertésformájú kenyeret, úgynevezett „karácsonyi sertéshúst” sütöttek. Éjfél után mindenki, így az állatok is kaptak belőle. Az állatot ezután tavaszig (hagyományosan április 1-ig) nem hajtották ki a legelőre. Az öregek hallgatóztak: nem hallanak-e valamilyen hangot. A harang- vagy csengősőz esküvőt, az épületzaj pedig halált hoz a családba a jövő esztendőben.

Egy későbbi keletű hagyomány szerint a lányok ólom- vagy gyertyaöntéssel igyekeztek a jövőbe látni. Ezen az estén mindenki talált magának valami foglalatosságot.

Dél-Észtországban szokás volt Fekete Péter bábut csempészni mások ajtaja elé. Ez a lustaság és a rosszszag szimbóluma volt, és így érthetően mindenki igyekezett továbbcsempészni, amit a szomszédok vasvillákkal igyekeztek megakadályozni. Alaposan kicsúfolták azt a gazdát, akinek a portája előtt másnap reggel megtalálták a bábut.

E szokások területenként változnak és nem él már valamennyiőjük mindenütt. Felkutatásukra, megőrzésükre, felelevenítésükre azonban napjainkban észti rokonainknál is egyre nagyobb az igény.

Novákné Németh Beáta

Felhasznált irodalom. From ancient Estonian customs to modern rites (angol nyelven). Összeállító: Ülo Tedre Tallinn. Periódika. 1985; Nagyobbreszt levelezőpartnerem, Maret Eimre 37 éves tartui művészettörténész (publikálatlan) közlései.